

КУПРІЙЧУК Василь Михайлович,
*доктор наук з державного управління, професор,
провідний науковий співробітник відділу екранної культури
та інформаціоналізму Інституту культурології НАМ України*

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ОХОРОНОЮ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

У кожній країні, з огляду на притаманний їй історичний процес, охорона та збереження культурної спадщини має свої особливості, формуються своя нормативна база, інституційна структура, ресурси, планування, впровадження та моніторинг результатів та удосконалення. Активізація діяльності міжнародної спільноти в сфері охорони культурного надбання насамперед пов'язана з проблемою загрози знищення пам'яток.

У країнах зі сталою економікою, де пам'ятки культури переважно належать приватним власникам, найбільшого розвитку дістали два методи охорони культурної спадщини, що враховуються у рекомендаціях ЮНЕСКО:

Перший метод – перехід пам'ятки до державної скарбниці; наприклад, у Франції всі пам'ятки, що перебувають у власності скарбниці, повинні бути внесені до списку тих, що охороняються державою. В інших країнах (Англія та США) на основі законодавства про довірчу власність, а в низці випадків — і на основі спеціальних законів створюються спеціальні благодійні трасти, в тому числі трасти, мета яких –охорона історичних пам'яток.

Другий метод — заснування спеціальних (державних) фондів культурної та природної спадщини, які можуть приймати приватні пожертви, дотації, благодійні внески тощо (Усенко, 2011).

Крім того, рекомендацією ЮНЕСКО ставиться питання щодо можливості експропріації культурних цінностей, які перебувають у приватній власності: «... у тих випадках, коли це необхідно для збереження цінностей, органи влади можуть надати повноваження на експропріацію будівлі чи охоронюваного визначного місця на передачу його громадським органам відповідно до умов і положень внутрішнього законодавства» (ЮНЕСКО, 1970, С. 147-154; ЮНЕСКО, 1972, С. 201-210).

Так, в одних країнах питаннями збереження та охорони культурної спадщини опікується Міністерство охорони зовнішнього середовища (Норвегія), в інших, які мають федеральний устрій (Німеччина, США), місцеві органи самоуправління мають більше повноважень. Як бачимо, відповідні функції контролю за збереженням та охороною культурної спадщини поділяються між центральним та органами місцевого управління.

У Німеччині центральним органом є національна комісія з охорони пам'яток та її місцеві органи влади, а науковою установою, що виконує методичні завдання, є Інститут охорони пам'яток і довкілля. У кожному регіоні є референти, які постійно піклуються за пам'ятками, а також функціонують Ради з охорони пам'ятників, до складу яких входять 12 експертів з різних наукових сфер (історики, мистецтвознавці, архітектори, археологи та ін.) (Гаврош, 2010).

Структури управління охороною культурної спадщини в Канаді діють як на федеральному, так і на провінційному, муніципальному та корпоративному рівнях.

Також інша, приватна форма переважає у тих країнах, де за окремими власниками закріплюються великі земельні володіння, на території яких розташовуються окремі об'єкти спадщини, що є національним надбанням.

Тим самим, держава у такий спосіб передає об'єкти культурної спадщини в оренду приватним особам, комерційним компаніям, неприбутковим організаціям за символічну плату, але на досить жорстких умовах (контролюючи процес збереження і зобов'язуючи власника відповідати за стан об'єкта), які заохочують вигідні та стабільні інвестиції (Холодок, 2014).

Не менш ефективним прикладом зі збереження об'єктів культурної спадщини є приватизація, яка сприяє звільненню держави від тягаря реконструкції, реставрації та утримання пам'яток і виступає одним із найбільш поширених способів капіталізації об'єктів та передачі відповідних зобов'язань приватним власникам.

Реставрація, обслуговування і використання об'єктів культурної спадщини стають для багатьох власників вельми обтяжливими, незважаючи на активну підтримку з боку держави.

У результаті з'являється інша форма, найбільш розвинена у таких країнах, як Велика Британія, США, Австралія, Японія, Індія та ін., так звана трастова (довірча) форма володіння та управління об'єктами національного надбання, під якою розуміють процес, коли прибуток з об'єкта нерухомості отримує не сам власник, а спеціальна людина або компанія, яким на деякий час делегуються всі повноваження (Мортон, 2006).

При застосуванні трастового управління утворюються ефективні правові та економічні механізми збереження історичних об'єктів, де незалежні недержавні організації (Національні трасти) наділяються функціями контролю за збереженням та охороною культурної спадщини, фінансування яких стимулюється державою. При цьому функції контролю, що виконують такі незалежні недержавні організації в США та Канаді, паралельно здійснюють державні органи.

Як бачимо, сьогодні трасти широко використовуються в усьому світі. Більше того, їх діяльність набуває все більшої актуальності у зв'язку з тим, що ні приватні особи, ні держави не мають достатньо коштів для збереження пам'яток історії та культури. Трасти фінансують утримання окремих об'єктів: як власних, так і таких, що передані в їх управління, організовують проєкти у сфері тематичного туризму, надають фінансову допомогу та консультативну підтримку організаціям і приватним особам, що володіють пам'ятками (Мещеряков, 2016).

Література:

Усенко, О. (2011). *Державно-правове регулювання відносин у сфері охорони культурної спадщини*. Дис. ... канд. юрид. наук, спец. 12.00.07. 238 с. Київ.

ЮНЕСКО. Генеральна конференція, (1970, 14 ноября). *Конвенция о мерах,*

- направленных на запрещение и предупреждение незаконного ввоза, вывоза и передачи права собственности на культурные ценности* (Т. I. Резолюции). С.147-154. Акты 16-й сессии Генер. конф., Париж.
- ЮНЕСКО. Генеральная конференция, (1972, 16 ноября). *Конвенция об охране всемирного культурного и природного наследия*. Историко-культурное и природное наследие. Хрестоматия. РИО НФИ КемГУ: Новокузнецк, 2008. С. 201–210.
- Гаврош, О. (2010). *Історична освіта: європейський та український досвід. Викладання національної історії в школах Центральної і Східної Європи*. 288 с. К.І.С., Київ.
- Холодок, В. Д. (2014). *Державне управління охороною культурної спадщини в Україні*. Дис. ... канд. наук з держ. упр., спец. 25.00.02. 235 с. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Харків. регіон. ін-т держ. управління, Харків.
- Мортон, Д. (2006). *Як зберегти історичну і культурну спадщину*. Дзеркало тижня. Відновлено з http://gazeta.dt.ua/CULTURE/yak_zberegti_istorichnu.
- Мещеряков, В.В. (2016). *Механізми державного регулювання у сфері охорони історико-культурної спадщини та пам'яток архітектури в регіонах*. Дис. ... канд. наук з держ. упр., спец. 25.00.02. 305 с. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Київ.